

ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. ΓΕΝΙΚΑ

ΣΧΟΛΗ	Κοινωνικών Επιστημών		
ΤΜΗΜΑ	Κοινωνιολογίας		
ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	Προπτυχιακό		
ΚΩΔΙΚΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	910	ΕΞΑΜΗΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ	
ΤΙΤΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ	Ειδικά θέματα κοινωνιολογίας των τέχνων: Από την αισθητική στη συνεργασία και την κοινωνική δέσμευση		
ΑΥΤΟΤΕΛΕΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ σε περίπτωση που οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται σε διακριτά μέρη του μαθήματος π.χ. Διαλέξεις, Εργαστηριακές Ασκήσεις κ.λπ. Αν οι πιστωτικές μονάδες απονέμονται ενιαία για το σύνολο του μαθήματος αναγράψτε τις εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας και το σύνολο των πιστωτικών μονάδων		ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΕΣ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	ΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ
		3	6
Προσθέστε σειρές αν χρειαστεί. Η οργάνωση διδασκαλίας και οι διδακτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται περιγράφονται αναλυτικά στο 4.			
ΤΥΠΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ Υποβάθρου , Γενικών Γνώσεων, Επιστημονικής Περιοχής, Ανάπτυξης Δεξιοτήτων	Υποχρεωτικό κατ' Επιλογήν / Ειδικού υποβάθρου και ανάπτυξης δεξιοτήτων		
ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ:	Κοινωνιολογία των Τεχνών ή Κοινωνιολογία των Τεχνών στην Ελλάδα		
ΓΛΩΣΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ και ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ:	Ελληνικά		
ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΠΡΟΣΦΕΡΕΤΑΙ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ERASMUS	Όχι		
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (URL)	https://soc.aegean.gr/info/course/eidika-themata-koinoniologias-ton-technon-apo-tin-aisthitiki-stin-synergasia-kai-tin-koinoniki-desmefsi-seminario/		

2. ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μαθησιακά Αποτελέσματα

Περιγράφονται τα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος οι συγκεκριμένες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες καταλλήλου επιπέδου που θα αποκτήσουν οι φοιτητές μετά την επιτυχή ολοκλήρωση του μαθήματος.

Συμβουλευτείτε το Παράρτημα Α

- Περιγραφή του Επιπέδου των Μαθησιακών Αποτελεσμάτων για κάθε ένα κύκλο σπουδών σύμφωνα με Πλαίσιο Προσόντων του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης
- Περιγραφικοί Δείκτες Επιπέδων 6, 7 & 8 του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων Διά Βίου Μάθησης

και Παράρτημα Β

- Περιληπτικός Οδηγός συγγραφής Μαθησιακών Αποτελεσμάτων

Στο μάθημα αναπτύσσονται η συνομιλία, η συμμετοχή και ο διάλογος των φοιτητριών και των φοιτητών με τη θεωρία, τις εφαρμογές, την έρευνα σε θέματα κοινωνιολογίας των τεχνών σε συνάρτηση με θέματα κοινωνικής δέσμευσης, κοινωνικής αισθητικής και συνεργασίας στα επίπεδα των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων. Μετά την ολοκλήρωση των μαθημάτων οι φοιτήτριες/ες θα είναι σε θέση:

- να έχουν γνώση και κατανόηση του ιστορικού βάθους και της επιστημονικής έκτασης των συλλογικών, συνεργατικών και κοινωνικά εμπλεκόμενων καλλιτεχνικών εγχειρημάτων σε συνάρτηση με την Κοινωνιολογία των Τεχνών,
- να κατανοούν τις πολύπλευρες σχέσεις ανάμεσα στην Τέχνη, την Κοινωνία και την

Κοινωνική δέσμευση και συνεργασία όπως και την Κοινωνική αισθητική,

- να αντιλαμβάνονται, ανιχνεύουν εφαρμόζουν προσεγγίσεις και μεθόδους σχετικά με την τέχνη και τις κοινωνικές και πολιτικές της διαστάσεις,
- να γνωρίζουν και να συνδέουν την Κοινωνιολογία, τις τέχνες και την κοινωνική εμπλοκή τους με άλλα ζωτικά πεδία της κοινωνικής ζωής και της σταδιοδρομίας τους (εκπαίδευση, εργασία, ανισότητες, συλλογική δράση, κοινότητα, έρευνα, δίκαιο κ.α.),
- να συλλέγουν και να ερμηνεύουν επιστημονικά δεδομένα σχετικά με την τέχνη και τον πολιτισμό και να διαμορφώνουν προβληματισμό και κριτική για κοινωνικά, πολιτικά, επιστημονικά και ηθικά ζητήματα,
- να χρησιμοποιήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες για να συνεχίσουν τις σπουδές και την κατάρτιση σε ζητήματα έρευνας και εφαρμογών της κοινωνιολογίας και τον κοινωνικών επιστημών στις τέχνες, τον πολιτισμό και τις πολιτικές τους,
- να αντιλαμβάνονται τις πολιτικές που αναπτύσσονται στον πολιτισμό και τις τέχνες, τη λειτουργία τους, το σκεπτικό, τους στόχους, την αξιολόγηση και τις θεωρητικές καταβολές,
- να κατανοούν και να αξιολογούν τις συνεργατικές, συμμετοχικές, κοινωνικά δεσμευμένες, συλλογικές, κοινοτικές μορφές τέχνης,
- να αντιλαμβάνονται και να γνωρίζουν με βάση την επιστημονική τεκμηρίωση, όπως και την ενσυναίσθηση και τη βιωματική μάθηση.

Γενικές Ικανότητες

Λαμβάνοντας υπόψη τις γενικές ικανότητες που πρέπει να έχει αποκτήσει ο πτυχιούχος (όπως αυτές αναγράφονται στο Παράρτημα Διπλώματος και παρατίθενται ακολούθως) σε ποια / ποιες από αυτές αποσκοπεί το μάθημα:

Αναζήτηση, ανάλυση και σύνθεση δεδομένων και πληροφοριών, με τη χρήση και των απαραίτητων τεχνολογιών

Προσαρμογή σε νέες καταστάσεις

Λήψη αποφάσεων

Αυτόνομη εργασία

Ομαδική εργασία

Εργασία σε διεθνές περιβάλλον

Εργασία σε διεπιστημονικό περιβάλλον

Παράγωγή νέων ερευνητικών ιδεών

Σχεδιασμός και διαχείριση έργων

Σεβασμός στη διαφορετικότητα και στην πολυπολιτισμικότητα

Σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον

Επίδειξη κοινωνικής, επαγγελματικής και ηθικής υπευθυνότητας

και ευαισθησίας σε θέματα φύλου

Άσκηση κριτικής και αυτοκριτικής

Προαγωγή της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης

Οι γενικές ικανότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιο του μαθήματος αφορούν:

- την εργασία σε ζευγάρι, σε ομάδες και σε ολομέλεια,
- τη συνεργασία σε διεπιστημονικό και διακαλλιτεχνικό περιβάλλον,
- την κριτική ικανότητα, την άσκηση αυτοκριτικής και την ενσυναίσθηση,
- την αντίληψη ρευστών κοινωνικών δεδομένων και την προσαρμογή σε νέες καταστάσεις,
- τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και την πολυπολιτισμικότητα, όπως και τον σεβασμό σε θέματα φύλου και σεξουαλικότητας.
- την παραγωγή νέων ερευνητικών διεπιστημονικών ιδεών,
- την αναζήτηση, ανάλυση, σύνθεση και παρουσίαση δεδομένων και πληροφοριών,
- την προσωπική, ομαδική, βιωματική εμπλοκή με ζητήματα που αναπτύσσονται στο μάθημα,
- την ομαδική εργασία και συνεργασία,

- την αυτόνομη εργασία και παρουσίαση.

3. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Για την κοινωνιολογική προσέγγιση της συνεργασίας υπάρχουν ενδιαφέρουσες οπτικές που αναπτύσσονται μετά τη δεκαετία του 1960 (Goffman, [1959]2006; Becker (1982), Sennett (2015). Στο σεμινάριο θα εξεταστούν αναλυτικά οι δύο από αυτές και θα γίνουν αναφορές στην πρώτη. Το έργο του Howard Becker έχει ως επίκεντρο την καλλιτεχνική παραγωγή και τους *κόσμους της τέχνης* (1982), με ιδιαίτερη αναφορά στην συνεργασία. Η ανάλυση του Sennett που επικεντρώνεται στην έννοια της συνεργασίας, με ιστορικό βάθος και ανάλυση από πολλές οπτικές των κοινωνικών επιστημών και της κοινωνιολογίας ειδικότερα.

Κοντά σε αυτές τις οπτικές θα αναφερθούμε σε όψεις του αισθητικού, της διάδρασης, της συμμετοχής/συνεργασίας και του συλλογικού, όπως αναδύονται στη σύγχρονη τέχνη (Bourriaud, 2014; Kravagna, 1999; Bishop, 2012; Dezeuze, 2010). Επιπλέον, στη σύγχρονη ρευστή νεωτερικότητα, είναι σημαντικό να δούμε όψεις της τέχνης στο μεταίχμιο της κοινωνικής συνύπαρξης με ζητήματα συλλογικής εκπροσώπησης, φύλου, μνήμης, διεκδίκησης, κοινωνικής δέσμευσης.

Ακολουθούν προτεινόμενοι/ες άξονες και θεματικές:

Το κοινό και το δημόσιο.

- Το σχεσιακό, το δημόσιο και το συμμετοχικό στην τέχνη και στις κοινωνικές επιστήμες.
- Κοινό, εκδημοκρατισμός και πολιτισμικό κεφάλαιο.
- Τακτικές, στρατηγικές και κοινωνικές κατασκευές.
- Μνήμη, τραύμα και δημόσιος χώρος.

Όψεις της συνεργασίας στην κοινωνιολογία και την τέχνη.

- Η συνεργασία στους *κόσμους της τέχνης*.
- Η πολιτική της συνεργασίας.
- Η συνεργασία και η συμμετοχή από την κοινωνιολογία στις καλλιτεχνικές πρακτικές.
- Συμμετοχική τέχνη και κριτική.

Το συλλογικό και η τέχνη

- Συλλογική εκπροσώπηση και συνδικαλισμός στις παραστατικές τέχνες.
- Τέχνη, κοινωνιολογία και κοινωνική δέσμευση: καλλιτεχνική δράση με πρόσφυγες.
- Φύλο, τέχνη και διεκδίκηση.
- Το συλλογικό και ο ακτιβισμός στη σύγχρονη τέχνη.

4. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ και ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ <i>Πρόσωπο με πρόσωπο, Εξ αποστάσεως εκπαίδευση κ.λπ.</i>	Διαλέξεις- πρόσωπο με πρόσωπο
ΧΡΗΣΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	Χρήση Τ.Π.Ε. στη διδασκαλία, χρήση οπτικοακουστικών μέσων, powerpoint και διαδικτύου στις διαλέξεις,

Χρήση Τ.Π.Ε. στη Διδασκαλία, στην Εργαστηριακή Εκπαίδευση, στην Επικοινωνία με τους φοιτητές	ηλεκτρονικά εργαλεία πρόσβασης και οργάνωσης της βιβλιογραφίας	
ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ Περιγράφονται αναλυτικά ο τρόπος και μέθοδοι διδασκαλίας. Διαλέξεις, Σεμινάρια, Εργαστηριακή Άσκηση, Άσκηση Πεδίου, Μελέτη & ανάλυση βιβλιογραφίας, Φροντιστήριο, Πρακτική (Τοποθέτηση), Κλινική Άσκηση, Καλλιτεχνικό Εργαστήριο, Διαδραστική διδασκαλία, Εκπαιδευτικές επισκέψεις, Εκπόνηση μελέτης (project), Συγγραφή εργασίας / εργασιών, Καλλιτεχνική δημιουργία, κ.λπ. Αναγράφονται οι ώρες μελέτης του φοιτητή για κάθε μαθησιακή δραστηριότητα καθώς και οι ώρες μη καθοδηγούμενης μελέτης ώστε ο συνολικός φόρτος εργασίας σε επίπεδο εξαμήνου να αντιστοιχεί στα standards του ECTS	Δραστηριότητα	Φόρτος Εργασίας Εξαμήνου
	Διαλέξεις	26 ώρες
	Μελέτη και ανάλυση της βιβλιογραφίας	26 ώρες
	Συγγραφή εργασίας	26 ώρες
	Διαδραστική διδασκαλία	39 ώρες
	Εκπαιδευτική επίσκεψη	4 ώρες
	Εργαστηριακή άσκηση	39 ώρες
	Σύνολο Μαθήματος	160 ώρες
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ Περιγραφή της διαδικασίας αξιολόγησης Γλώσσα Αξιολόγησης, Μέθοδοι αξιολόγησης, Διαμορφωτική ή Συμπερασματική, Δοκιμασία Πολλαπλής Επιλογής, Ερωτήσεις Σύντομης Απάντησης, Ερωτήσεις Ανάπτυξης Δοκιμών, Επίλυση Προβλημάτων, Γραπτή Εργασία, Έκθεση / Αναφορά, Προφορική Εξέταση, Δημόσια Παρουσίαση, Εργαστηριακή Εργασία, Κλινική Εξέταση Ασθενούς, Καλλιτεχνική Ερμηνεία, Άλλη / Άλλες Αναφέρονται ρητά προσδιορισμένα κριτήρια αξιολόγησης και εάν και που είναι προσβάσιμα από τους φοιτητές.	Συγγραφή και παρουσίαση γραπτής εργασίας σύμφωνα με τον Οδηγό Σπουδών του Τμήματος Κοινωνιολογίας.	

5. ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΗ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

α) Εγχειρίδια του μαθήματος

- Ορφανός, Π. (2024). Συνεργατικές τροχιές. Κοινωνιολογίες της τέχνης και του πολιτισμού και η περίπτωση των δημιουργών του Blind Date. Θεσσαλονίκη: Δίσιγμα.
- Σταυρακάκης, Γ. & Σταφυλάκης, Κ. (2008). Το πολιτικό στη σύγχρονη τέχνη. Αθήνα: Εκκρεμές.
- Ντάφλος, Κ. (2015). Επιτελεστικές πρακτικές τέχνης [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-680>

Β) Συμπληρωματική βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Arendt, H. (1986). Η ανθρώπινη κατάσταση. Αθήνα: Γνώση.
- Αρχοντάκη, Ζ. & Φιλίππου, Δ. (2003). 205 βιωματικές ασκήσεις για εμφύχωση ομάδων: Ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αυγητίδου, Α. [επιμ.] (2021). Δημόσια Τέχνη, Δημόσια Σφαίρα. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

- Bauman, Z. (2002). *Η Μετανεωτερικότητα και τα δεινά της*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Benjamin, W. (1978). Το έργο τέχνης την εποχή της τεχνικής αναπαραγωγικότητάς του. Στο W. Benjamin. *Δοκίμια για την τέχνη* (σ. 9-46). Αθήνα: Κάλβος.
- Βολανάκης, Α. (επιμ.) (2025). *Δημοτικό περιφερειακό θέατρο Κρήτης. 50 Χρόνια ένα ζωντανό αρχείο*. Αθήνα: Κάππα εκδοτική.
- Bourdieu, P. (2013). *Η διάκριση, κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης*. Αθήνα: Πατάκης.
- Bourdieu, P. (2006). *Οι κανόνες της τέχνης, γένεση και δομή του λογοτεχνικού πεδίου*. Αθήνα: Πατάκης.
- Bürger, P. (2010). *Θεωρία της Πρωτοπορίας*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Calinescu, M. (2011). *Πέντε όψεις της νεωτερικότητας: Μοντερνισμός, Πρωτοπορία, Παρακμή, Κιτς, Μεταμοντερνισμός* (πρόλογος Νίκη Λοϊζίδη). Αθήνα: Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών.
- Foucault, M. (2001). "Τι είναι ο συγγραφέας'", στο *Γραφή και Ανάγνωση*. Αθήνα: Νήσος, σελ. 93-99.
- Feher, F. & Ziarek, K. (2006). *Τέχνη και Ριζοσπαστικότητα: Λούκατς, Χάιντεγκερ, Αντόρνο*. Αθήνα: Ύψιλον.
- Foucault, M. (1993). *Οι λέξεις και τα πράγματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Γνώση.
- Freire, P. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
- Heinich, N. (2015). *Το παράδειγμα της σύγχρονης τέχνης, δομές μιας καλλιτεχνικής επανάστασης*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Heinich, N. (2014). *Κοινωνιολογία της Τέχνης*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Halbwachs, M. (2013). *Τα κοινωνικά πλαίσια της μνήμης*. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Καρακιουλάφη, Χ., Θεοδοσίου, Α., Μπαλτζής, Α., Τσιουλάκης, Γ., & Κόκκινου, Χ. (2025). *Επισφάλεια πάνω και κάτω από τη σκηνή: κριτικές προσεγγίσεις της εργασίας στις παραστατικές τέχνες*. Ιωάννινα: Εκδόσεις Ισνάφι.
- Κοκκός, Α. (2017). *Εκπαίδευση και χειραφέτηση, Μετασχηματίζοντας στερεοτυπικές αντιλήψεις στο σχολείο και στην εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
- Κουτσούγερα, Ν. (2024). *Γέννημα θρέμμα Δυτικής Αττικής. Χορός, μουσική και νεανικοί πολιτισμοί στο ελληνάδικο*. Θεσσαλονίκη: Δίσιγμα.
- Leavy, P. (2022). *Εισαγωγή στην Έρευνα με Βάση της Τέχνης* (επιστημονική επιμέλεια: Κωστής Χρηστίδης, Αντώνης Χουρδάκης, Βασίλης Βλασταράς). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Δίσιγμα.
- Leavy, P. (2021). *Σχεδιασμός κοινωνικής έρευνας: ποσοτικές και ποιοτικές προσεγγίσεις, μεικτές μέθοδοι, καλλιτεχνική έρευνα και συμμετοχική έρευνα βασισμένη στην κοινότητα*. Θεσσαλονίκης: University Studio Press.
- Leavy, P. (2020). *Η καλλιτεχνική δημιουργία ως μέθοδος. Έρευνα μέσω της τέχνης*. Αθήνα: Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός.
- Λοϊζίδη, Ν. (1992). *Απόγειο και κρίση της πρωτοποριακής ιδεολογίας*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Μπαλτζής, Α. & Τσέτσος, Μ. (2025). *Κοινωνιολογία της τέχνης. Ανθολογία κειμένων*. Αθήνα: Ίδρυμα Σάκης Καραγιωργας.
- Μπαλτζής, Α. & Τσιγγίλης, Ν. (2020). *Συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των εικαστικών καλλιτεχνών στην Ελλάδα* (Έκθεση έρευνας). Τμήμα Δημοσιογραφίας

& ΜΜΕ ΑΠΘ- Μητροπολιτικός Οργανισμός Μουσείων Εικαστικών Τεχνών Θεσσαλονίκης (ΜΟΜus).

- Ορφανός, Π. (2025). *Δημιουργικές τομές. Με επίκεντρο τις κοινωνιολογίες τεχνών και πολιτισμού στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Δίσιγμα.

- Ορφανός, Π. (2024). Η performance art στο πέρασμα από τη Δικτατορία στη Μεταπολίτευση: Οπτικές της κοινωνιολογίας και των κοινωνικών επιστημών. *9ο Τακτικό Συνέδριο της ΕΚΕ με τίτλο «1974 – 2024 Κοινωνία και Κοινωνιολογία στην Ελλάδα πενήντα χρόνια από την αποκατάσταση της δημοκρατίας»*, 30 Οκτωβρίου – 1 Νοεμβρίου 2024, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

- Ορφανός, Π. (2023). Κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις της καλλιτεχνικής παραγωγής: η περίπτωση του Ιταλικού Φουτουρισμού. *Σύγχρονα Θέματα*. Τεύχος #158-159, σ. 62-70.

- Ορφανός, Π. (2020). Κριτικές ματιές στις τέχνες: κοινό, εκδημοκρατισμός και πολιτισμικό κεφάλαιο. Στο Θεόδωρος Θάνος, Χρήστος Δ. Ζάγκος (επιστημονική επιμέλεια) (2020). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης-Θεωρία και έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.

- Ορφανός, Π. (2017). Από την Ανθρωπολογία στην Πρωτοπορία και τον Ιταλικό Φουτουρισμό: τελετουργία, επιτέλεση και κοινωνική ένταξη. *Περιοδικό Σκηνή*. Τεύχος 9 (2017).

- Ορφανός, Π. (2011). Βάρβαρες δράσεις απέναντι σε ένα βάρβαρο πολιτισμό: η περίπτωση του Cabaret Voltaire. *Διεθνές Συνέδριο-αφιέρωμα στον Ε. Morin. Πολιτισμός και Βαρβαρότητα, Επικοινωνία και Σύγχρονη Κοινωνία*. Αθήνα 25-28 Μαΐου 2011, σ. 373-387 (Πρακτικά συνεδρίου ISBN: 978-960-7943-08-8).

- Παναγιωτόπουλος, Ν. & Βιδάλη, Μ. (2019). *Libido artistica*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

- Παρασκευόπουλος, Δ. (2023). *Εισαγωγή στην κοινωνιολογία των συναισθημάτων : θεωρία & μέθοδοι έρευνας* (πρόλογος: Στράτος Γεωργούλας). Αθήνα: Πεδίο.

- Πασχαλίδου, Μ. (2025). *Συγκειμενικότητα και πολιτικές της φαντασίας*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις δίσιγμα.

- Raphaël, M. (2021). *Προυντόν, Μαρξ, Πικάσο: Τρεις μελέτες γύρω από την κοινωνιολογία της τέχνης*. Αθήνα: Τόπος.

- Rancière, J., (2008). *Ο αδαής δάσκαλος*. Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.

- Sennett, R. (2015). *Μαζί. Τα τελετουργικά, οι απολαύσεις και η πολιτική της συνεργασίας*. Θεσσαλονίκη: Νησίδες.

- Sennett, R. (2015b). *Ο ξένος, δύο δοκίμια για την εξορία*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.

- Σταυρακάκης, Γ. & Σταφυλάκης, Κ. (επιμ.) (2008). *Το πολιτικό στη σύγχρονη τέχνη*. Αθήνα: Εκκρεμές.

- Στριγγάρη -Thonges, P. (2010). *Joseph Beuys: Η επανάσταση είμαστε εμείς*. Αθήνα: Πατάκης.

Ξενόγλωσση

- Adorno, Th. (1997). *Aesthetic Theory*. London & New York: Continuum.

- Alexander, J. C., Giesen, B. & Mast, J. L. (2006). *Social Performance: Symbolic action, cultural pragmatics, and ritual*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Becker, H. (1982). *Art Worlds*. Berkeley and Los Angeles: University of California

Press.

- Bishop, C. (2012). *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*. New York: Verso Books.
- Bourdieu P. (2017). *Manet: A Symbolic Revolution*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1993). 'But who created the "creators?"'. In *Sociology in Question*. London: Sage. pp. 139-148.
- Bubnitz, M., Rank-Christman, T., Cian, L., Cortada, X., Madzharov, A., Patrick, V., Peracchio, L., Scott, M., Sundar, A., To, N., and Townsend, C. (2019). Collaborative Art: A Transformational Force within Communities. *Journal of the Association for Consumer Research*. Volume 4, Number 4, October 2019.
- Clignet, R. (1985). *The Structure of Artistic Revolutions*. Philadelphia: Pennsylvania University Press.
- Derrida, J. (1972). Where a teaching body begins and how it ends. In P. P. Trifonas (2000). *Revolutionary Pedagogies: Cultural Politics, Instituting Education, and the Discourse of Theory* (pp. 83-112). New York, NY: Routledge.
- Dezeuze, A. (2010). An Introduction to the "Do-It-Yourself" Artwork. In Anna Dezeuze (2010). *The "Do-it-Yourself" Artwork: Participation from Fluxus to New Media*. Manchester and New York: Manchester University Press.
- Foster, H., Krauss, R., Bois, Y., Buchloh B. H. D. & Joselit, D. (2012). *Art since 1900, Modernism, Antimodernism, Postmodernism*. Thames & Hudson.
- Garoian, C. (1999). *Performing Pedagogy*. N.Y.: State University of New York Press.
- Gómez-Peña, G., García-López, S. & Martínez-Cruz, P. (2021). *La Pocha Nostra: a handbook for the rebel artist in a post-democratic society*. New York, NY: Routledge.
- Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. University of Chicago Press.
- Kanellopoulou, Ch. (2019). Space in common: Socially engaged art in the Athens of crisis. *Journal of Greek Media & Culture*. Volume 5 Number 2.
- Kravagna, C. (1999). Working on the Community. Models of Participatory Practice. *Transversal texts*. Προσβάσιμο στο: <https://transversal.at/transversal/1204/kravagna/en>
- Lombardo, Ph. & Wolff, L. (2020). *Culture Études Cinquante ans de pratiques culturelles en France*. Ministère de la Culture.
- Nunn, C. (2022). The participatory arts-based research project as an exceptional sphere of belonging. *Qualitative Research*. 2022, Vol. 22(2). pp. 251–268.
- Orfanos, P. (2024). Performance, Social Space and Hospitality: Sociological Investigation of Participatory Art. *PERFORMANCE & SPACE II. PROCEEDINGS OF THE PERFORMING SPACE 2024 CONFERENCE*. Προσβάσιμο στο: <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/ps/article/view/8365>
- Orfanos, P. (2023). Strangers in strange lands: discourse, risk, liquidity. *AIS Journal of Sociology*. 2023/21, pp:119-136. DOI: 10.1485/2281-2652-202321-7
- Prior, N. (2005). A question of perception: Bourdieu, art and the postmodern. *The British Journal of Sociology*. Volume 56 Issue 1, 123-139.
- Reed, I. & Alexander, J. (2009). Social Science as Reading and Performance: A Cultural-Sociological Understanding of Epistemology. *European Journal of Social Theory*. 12(1): 21–41.
- Verdery, K. (1999). *The Political Lives of Dead Bodies*. Columbia University Press.

- Zolberg, V. (2011). *Constructing a Sociology of the arts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zolberg, V. & Cherbo, J. M. (1997). *Outsider art*. Cambridge: Cambridge University Press.

→ Συναφή επιστημονικά περιοδικά:

FIELD: A Journal of Socially-Engaged Art Criticism, Qualitative Research Journal, Revue Sociologie de l'Art, Res: Anthropology and Aesthetics.